

IMAGINEA CRAIOVEI ÎN PAGINILE REVISTEI „ARHIVELE OLTENIEI”, SERIA VECHE

GABRIELA BOANGIU*

Abstract: *Arhivele Olteniei* journal represented and represents a specialized publishing platform, which brings together related disciplines, exciting themes, raising the bar from regional to national and even international, through its information and methodology. The authors who contributed to its pages knew how to capitalize studies of remarkable socio-cultural phenomena, “archiving” elements of the cultural memory of Craiova.

Although this city, experienced disruptions over time, it continued to live on in the collective memory through different forms: old street names, the names of houses belonging to the great aristocratic families, urban spaces that preserve the old memories: names of old shops, spaces that remind of the presence of certain personalities of the city, old inns, old neighborhoods, such as the Jewish quarter or the Clisorean Quarter, slums, such as Mahalaua Sârbilor, churches specific to certain old neighborhoods – Obedeanu, Sf. Gheorghe cel Nou, Mântuleasa, and many others.

Key words: old city, archive, cultural memory, old neighborhoods, old families, socio-cultural phenomena.

Revista „Arhivele Olteniei” a reprezentat și reprezintă o platformă publicistică de specialitate, ce reunește discipline înrudite, teme captivante, ridicând ștacheta de la regional la național și chiar internațional, prin informația și metodologia performată. Autorii care și-au adus contribuția la paginile acestei reviste, au știut să capitalizeze studierea unor fenomene socio-culturale de finețe, „arhivând”, printre altele, și elemente ale memoriei culturale a Craiovei.

Acest oraș, deși a cunoscut perturbări de-a lungul timpului, a continuat să dăinuie în memoria colectivă prin diferite forme: nume de străzi de odinioară, numele unor case aparținând marilor familii de demult, spații urbane ce păstrează amintirile de odinioară – denumiri ale unor vechi prăvălii, spații ce reamintesc de

* Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Ploșor” din Craiova, Academia Română; e-mail: boangiu_g@yahoo.com.

prezența unor personalități ale urbei, hanuri vechi, cartiere vechi, precum cartierul evreiesc sau Cartierul Clisurean, mahalale, precum Mahalaua Sârbilor, biserici specifice anumitor cartiere vechi – Obedeauu, Sf. Gheorghe cel Nou, Mântuleasa și multe altele.

În ceea ce privește textele, în general, cele referitoare la orașul Craiova, în particular, se pot observa anumite particularități, și anume: 1) referitor la limbajul autorilor se constată o naturalitate, un spirit viu ce narează povestiri de demult, dar care deapănă și un prezent destul de apropiat de firul narativ; 2) o altă particularitate a articolelor este dată de dialogul ce se stabilește între unii dintre autorii articolelor publicate în revista „Arhivele Olteniei” serie veche, referitoare la Mahalalele, cartierele, bisericile unora dintre cartiere sau aflate pe artere centrale ale orașului. Articolele se completează ca un bulgăre de zăpadă, salvând informații, adunând adăogiri, completări valoroase din punct de vedere științific.

Despre istoricul și originea Craiovei

Despre această tematică, revista „Arhivele Olteniei” are rezervat un număr impresionant de pagini. Menționăm, în acest sens, articolul „Craiova, moșie a Bassarabilor”, de George Mil. Demetrescu. Iată cum autorul lansează întrebări-ipoză la începutul articolului său: „Fost-a Craiova în timpurile cele mai vechi, înainte chiar de a fi orașul Băniei, – înainte chiar de a fi satul Vornicului Neagoe, tatăl Craioveștilor, – un sat și o moșie a Basarabilor? Fost-a cu alte cuvinte orașul nostru, leagănul acelei vechi dinastii boerești care a însemnat atât de mult în istoria Țării Românești, sau numai una din acele multe moșii ale acestui neam boieresc? Iată două întrebări de o deosebită importanță, cărora din negura vremilor trecute și după puținele izvoare istorice ce avem la îndemână, să căutăm a le da o deslegare în legătură cu trecutul istoric al orașului nostru”¹. George Mil. Demetrescu subliniază, totodată, *legitima mândrie* a localnicilor pentru faptul că orașul Craiova a fost orașul Băniei Oltene. De asemenea, afirmă că orașul „Craiova a fost de la început o moșie a Bassarabilor, cari au locuito-o statornic – mai întâi ca un târgușor format pe această moșie Bassarabească, mai apoi ca un oraș, veche stăpânire din moși-strămoși”². Documentația și argumentele sale în sprijinea acestei ipoteze nu încetează să apară – metodic și cu spirit înalt.

Despre familiile boierești din Craiova și Oltenia pot fi descoperite detalii în paginile revistei „Arhivele Olteniei”, seria veche, ca de exemplu în articolul „Marile familii românești date de istoricul Sulzer”, semnat de C.V. Obedeauu, care afirma: „Despre genealogiile marilor neamuri din Valachia a scris în veacul al XVIII cronicarul Radu Grecianu, din ordinul lui Brâncoveanu-Vodă, o carte

¹ George Mil. Demetrescu, *Craiova, moșie a Bassarabilor*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul I, ianuarie 1922, nr. 1, p. 16.

² *Ibidem*.

intitulată *Genealogiile familiilor boierești*; a rămas însă în manuscris, netipărită. Ce importanță mare ar fi avut de s'ar fi tipărit, căci cine știe ce origine găsea în neamurile noastre, cine știe de ce războaie ar fi vorbit, de ce emigrațiuni, de ce amestec de popoare și de rase, de ce obiceiuri sociale, în fine era o oglindă a societății din veacul al XVIII-lea la Români”³. În județul Dolj, autorul menționează următoarele mari familii Oltenști: Obedeanu, Poenaru, Socoteanu, Milesu, Columbeanu, Podvoneanu, Priseceanu, Amărăscu, Vericeanu, Portărescu, Târnoveanu, Melinescu, Plopșoreanu, Livezeanu, Fratostiteanu.

Un alt articol semnat de (C.S. Nicolăescu) Plopșor, menționează detalii despre „Obârșia familiei Aman”⁴: „Asupra obârșiei familiei *Cinstitului Sărdar Dimitrie Aman* marele neguțător din Craiova, tatăl pictorului Theodor Aman, doar Domnul Nicolae Iorga, în prefața volumului al XIX-lea din *Sudii și Documente* (Corespondența lui Dimintrie Aman, București 1913), ne spune că: *familia era din Macedonia și că o obârșie românească nu este exclusă, dar, cu toții, ei întrebuintează în scrisorile lor, până foarte târziu, limba grecească*”⁵. Plopșor descoperă, însă, documente despre Dimitrie Aman în Arhiva Primăriei Craiova și anume, următorul document: „*Dăla casa cercetării streinilor ot Craiova. Cins(titu)lui sār(a)r Dimintrie Aman, Rumân Coșovlah: venit aici dă ani 39: căsătorit după soție greacă, are casă aici în Craiova, are moșii, are vii, la față zmad: părul negru: mustăți castanii: rade castanie, la stat dă mijloc, port boeresc, au dat chezaș pământean pă dumnealui sār(d)a(r)ul Barbu Socoteanu, de aceia i sau dat această adevăriniță a casii cercetării spre a fi știut. 1823: Ghen(a)r 25*”⁶.

Referitor la mahalalele sau cartierele vechi ale Craiovei, am descoperit un material foarte elaborat în „Arhivele Olteniei”, seria veche, și anume: „Aglomerățiuni răslețe de Craiova, încorporate ulterior și devenite mahalale ale orașului”. Așadar, în articol se menționa: „*Personale cercetări, laborioase și îndelungate ne-au dus și pe noi la convingerea că, în pragul secolului al XX-lea, hotarul de miazăzi al Craiovei se rezema pe Pârâul Tabacilor, începând cu Str. Unirii de astăzi – numită în vremea aceea Drumul Diului, adică al Vidinului și până la cișmelele de azi ale Ootei și ale Chiriacului*” (p. 394) (de asemenea, se mai pot consulta și articolele lui G. Mil.-Demetrescu care a publicat în paginile Arhivelor Olteniei articolul intitulat „Craiova în veacul trecut”, precum și „Vechi denumiri de mahalale și suburbii ale Craiovei”).

În ceea ce privește populația cartierelor vechi ale Craiovei, se poate face un studiu amplu despre minoritățile sau etniile conlocuitoare ale urbei.

Astfel, pe la 1840 existau foarte mulți aromâni veniți, aflați în fruntea comerțului craiovean, „proprietari rurali ori pe punctul de a deveni – cu bogate gospodării în mahalaua Sf. Ion Hera și în jurul ei, formând familiile următoare:

³ C.V. Obedeanu, *Marile familii românești date de istoricul Sulzer*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul II, mai–iunie 1923, nr. 7, p. 195.

⁴ C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Obârșia familiei Aman*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul II, ianuarie–februarie, 1923, nr. 5, p. 8.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

Cota⁷

Nicu al 'Cota și Sofia Ciolea, ambii Clisureni, aveau urmași cu denumiri aromâne: Petruș, Gache, Oane, iar fiicele măritate tot după tineri clisureni: Becubașa, Saita, Simionide și Vâciu. Priceput în ale comerțului, Kir Nicu Bacalu deschise o băcănie⁸ îndată după sosire, în apropierea aceleia a cumnatului său Costea Bacalu-Orman. Instalată în colț, pe strada Buzești, în fața măcelărieivechi, negoțul merse în plin și făcu epocă. În cele din urmă încărcat de ani, Kir Nicu se retrase, cedând magazinul fiului său Petruș Cotadi, mare comerciant și el, spre sfârșitul secolului XIX. Casele lui Kir Nicu sunt fostele case Cotadi și Ghiță Pleșea de pe strada Lascăr Catargiu. Unul din fii: Gache Cotadi, a avut de asemenea băcănie mare în București, bine cunoscută în trecutul comerțului capitalei. Acesta a fost și secretarul Societății de Cultură Macedo-Române (1869) și unul din cei mai devotați cauzei macedonene. Un alt Cota, nepot lui Kir Nicu și fiul Doctorului Sima al 'Cota din Clisura, Petre Cotta, a locuit iarăși multă vreme în mahalaua Sf. Ioan, ocupându-se cu negoțul de cereale. El a fost socrul comerciantului clisurean Petre Tica, stabilit vremelnic aici⁹.

O altă familie de aromâni binecunoscută în Craiova este Becu-bașa, „băcănia a fost negoțul lui Petru Becu-bașa chiar în primii ani ai sosirei, având magazinul în piața veche, în apropierea bisericii Sf. Dumitru¹⁰. Are trei fii comercianți de frunte, căci pe Ștefan Becu îl găsim mare bacal și angrosist în București, pe Calea Victoriei, colț cu Str. Amzei. Acesta a fost tatăl lui Petrache Becu (1857–1909), unul dintre cei mai iubiți foști diriginți ai poștei locale. Tase Becu, cel care în primii ani secondase pe tatăl său în comerț, cumpără moșia Carpen și se devotă cu totul agriculturii; iar Gheroghiță Becu (1831–1916), este cunoscutul angrosist de vinuri din Drăgășani, cu desfacere în Craiova pe Strada Madona¹¹.

O familiei de clisureni și negustori de vază e aceea a lui Ștefan Vâciu și a urmașilor săi, căci unul dintre fii, Gheorghe Ștefănescu a fost, de asemenea, un cunoscut băcan cu magazinul în Str. Unirei, peste drum de farmacia Pohl¹².

Alt nume important în trecutul comerțului craiovean este familia Saita. De la Petre Saita, Clisureanul, sosit odată cu ceilalți și până la Domnul Fane G. Saita, Vice-Președintele Comitetului Bursei, familia aceasta a dat continuu orașului negustori de seamă. Băcănia începătoare a bătrânului Saita, fu urmată de acelea¹³ ale fiilor lor care au făcut epocă, Gheorghe Saita și Ștefan Saita fiind doi stâlpi puternici ai negoțului local. Frați buni și asociați, ei au avut băcăniile în plin centru,

⁷ Cota=Constantin (Tache Papahagi, *Antologie Aromână*, apud Gigi Orman, *Din trecutul Craiovei – Cartierul clisurean*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 37–38, an VII, mai august 1928, p. 216).

⁸ Transformată apoi în magazinul de lumânări Demetrescu.

⁹ Gigi Orman, *Din trecutul Craiovei – Cartierul clisurean*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 37–38, an VII, mai–august 1928, p. 216

¹⁰ Mai târziu devenind depozitul Lazarovici, casele cu gang, nr. 30.

¹¹ Gigi Orman, *op. cit.*, p. 216.

¹² *Ibidem*, p. 217.

¹³ Mai târziu magazinele „La Englez” și „La amiralul Englez”.

în răscruciul Străzii Unirii cu Lipscani și Madona, precum și două frumoase încercări industriale: două mori. Atât aceea a lui Gheorghe, situată pe Str. Regele Ioanițiu, cât și a lui Ștefan (tovarăș cu Max Binder, morarul din Pielești) au mers bine și mulți ani, dând un puternic avânt acestei industrii. Iancu Saita, ginerele lui Cota, a fost proprietarul moșiei Turia și s-a ocupat numai cu agricultura¹⁴.

Familia Pesica și-a ocupat locul de cinste alături de celelalte familii aromâne. Frații Nicolae și Enache Pesica au venit din Clisură la 1825. Ei erau fiii unui Petre Bacalbașa, zis Pesica și li se mai zicea și Pișicof și Petrovici, deoarece se serviseră de acest nume în timpul trecerii spre Valahia. Fiii lor au fost înscriși la Liceu, și Pișicof și Peșicu, însă marele dascăl Fontanini, care avea prea mulți „Peșecacovi”, făcu cercetări și le redete vechiul nume, latinizându-l „Pessica”. Ambii au fost cunoscuți băcani și la început tovarăși în comerț. După 1842, an când Nicolae se căsătorii cu fiica lui Iancu Coșoveanu, îl găsim pe acesta arendaș la Osica Mare, Gustavăț și Corlățești. Printre fiii lui Enache Peșicu se afla și un poet, Dumitru Peșicu, ce a publicat versuri în „Satyru” (1866), „Binele public” și „Ghimpele” (1874)¹⁵. Băcănii fraților Peșicu se afla în colțul străzilor Lipscani și Buzești¹⁶.

Familia Papa trebuie și ea menționată în același șir onorabil de familii aromâne venite în Craiova. Costache Papa și soția „jupâneasa Maria” formau o veche familie de clisurenii. Gospodăria lor de pe strada Mircea Vodă, casele cu gang nr. 7, operă a unei vieți de muncă cinstită – Papa fiind fruntaș dulgher – nu era întrecută decât de aceea a Gârleștenilor. Printre urmași se afla și Doamna Clisura Ionescu, coproprietară a caselor la începutul secolului al XX-lea¹⁷.

Familia Coșoveanu are o istorie veche. Bătrânul rămas la Clisură, tatăl lui Iancu Gheorghiu Coșoveanu, i se zicea Gheorghe Cândea și ne dă explicația celui „Gheorghiu” pe care îl găsim mereu legat de numele său și la care se adaugă treptat „Coșoveanu”, „Coșoveanu ot Dăbuleni” și „Dăbuleanu”. Acest Iancu la sosire venise și cu o soră a sa – copilă purtată într-un desag – și care mai târziu deveni bunica familiei Brănețu. El a fost mare agricultor, proprietarul moșiilor Preajba, Coșoveni, Lăcrița și Dăbuleni și „se zice” că satele Bufna și Malu Mic, sunt colonizate de el cu tineri învoitori. De altfel, îl găsim în tabloul proprietății rurale din 1836, ca proprietar al Coșovenilor de mijloc, sub numele de „Iancu Dăbuleanu”, iar în statistica de la 1845¹⁸: „Coșovenii de mijloc, 68 de familii ai D-lui Iancu Gheorghiu Coșoveanu”. Bun creștin, el termină biserica din Coșovenii de sus, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, zidită între 1812–1815, de Pitarul Ene zis Pandia. De atunci datează zăgrăveala chipurilor ctitorului și familiei sale, cu următoarele inscripții, în dreapta: D.D. Iancu Coșoveanu cu Nicolae, Gheorghe, Ștefan, Constantin și în stânga: D.D. Ilinca Coșoveanu, cu Eufrosina și Ecaterina. Soția sa era sora lui Vancu Lubici, familie de origine sârbă din Timișoara.

¹⁴ Gigi Orman, *op. cit.*, p. 217.

¹⁵ *Ibidem*, p. 218.

¹⁶ Mai târziu, magazinul „La doi stejari”.

¹⁷ Gigi Orman, *op. cit.*, p. 218.

¹⁸ Statistica de la 1845, publicată de T.G. Bulat, în „Arhivele Olteniei”, nr. 20, pp. 304 și 310.

Numeroase alte familii se pot mândri cu numeroase realizări în spațiul craiovean, printre ele menționăm familiile: Orman, Ciolea, Târță, Cionea, Gârleşteanu, Goga, Paciurea, Sterie.

Discuțiile privind amplasarea unor mahalale vechi în Craiova, au fost aprinse. Așa a fost cazul și cu Mahalaua Sârbilor, aflată în jurul bisericii Sfântul Ion Hera. „Într-o hotărâre a judecătorei județului Dolj, secția II, cu data de 19 mai 1838, semnată de președintele Dimitrie Bibescu și de membrii Paharnic Ion Pleșoianu și serdar Vasile Locusteanu, se spune, că *dintr-un înscris de la leat 1827 avgot 20*, iscălit de Ene Ciurcibașa (starostele isnafului cojocarilor), reiese că acesta era episcop al bisericii *Sfântul Ion din Mahalaua Sârbilor* și dedese cu embatic lui Badea Cojocarul un loc al bisericii, cu plată de 12 lei pe an. Parte în proces, ca jăluitoar, era Ion Badea, fiul lui Badea Cojocarul, Ion Badea își mărită fata cu Ștefan Stancovici, căruia îi dă zestre locul, pe care acesta din urmă voind să-l împrejmuiască, se adresează *Consiliului Municipalityi Orașului Craiova* pentru autorizare, iar consiliul, cu încheierea nr. 2356 din 4 iulie 1861, îi dă autorizarea, sub oarecare condițiuni, din cuprinsul încheierii se vede că locul este situat în mahalaua Sf. Ion Hera, între ulița Cazarmii și ulița ce merge spre fântânile Kiriacului, având învecinări cu Mitică Pădeanu și Ioniță Heraru, iar peste drum, în ulița Cazarmii, proprietățile Bădiță Badea și Marin Picu”¹⁹.

Paginile „Arhivelor Olteniei” revelează numeroase detalii despre bisericile craiovene. Printre acestea, aflăm informații argumentate și documentate asiduu despre „Biserica Sf. Gheorghe-Nou din Craiova Introdueere critică la opera picturală” – articol semnat de de V. Georgescu Paleolog. Biserica se remarcă prin pictura murală interioară, realizată de binecunoscutul pictor Eustațiu Stoenescu, V.G. Paleolog remarcând: „Un zid este un spațiu pictural mai greu de slujit decât o pânză”. Alte biserici care sunt amplu prezentate în acest spațiu publicistic sunt: Biserica Obedeanu, Biserica Mântuleasa, Biserica Brândușa, Biserica Sf. Dumitru, Biserica Sfinții Voievozi etc.

Oltenia dupa harta din Anton Maria del Chiaro, de T.G. Bulat, iată „Una din cărțile streine, care se ocupă de Muntenia și Oltenia, lăsând deci la o parte celelalte părți ale României, este cea a italianului Del Chiaro, fost secretar al lui C-tin Brâncoveanu”. Tipărită la Veneția în 1718, purtând numele *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, cartea este importantă pentru că este însoțită din unul din cele mai vechi documente cartografice ale ținuturilor noastre. „El (documentul) nu este opera italianului, ci spre mândria noastră, a unui român, și anume a celui vestit învățat ce fu Stolnicul Constantin Cantacuzino, unchiul și mentorul lui Constantin Brâncoveanu”, așadar, harta este elaborată de stolnicul Cantacuzino și descoperită și publicată la Veneția de către Del Chiaro, reeditată de Iorgacu ocazia aniversării lui Brâncoveanu și formează astfel vol. XXVIII din ale sale „Studii și documente”²⁰.

¹⁹ Aurel Mircea, „Mahalaua Sârbilor” din Craiova, în „Arhivele Olteniei”, nr. 37–38, an VII, mai–august 1928, p. 246.

²⁰ T. G. Bulat, *Oltenia dupa harta din Anton Maria del Chiaro*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul I, iunie 1922, nr. 2–3, pp. 149–155.

Farmecul povestirilor de demult se împletește cu cel al povestirilor mai recente, toate însă preamăresc un trecut frumos în adevăratul sens al cuvântului, un timp ce nu se grăbea, un spațiu urban cu o culoare locală deosebită, case vechi ce „nouă erau”, bulevarde de odinioară alături de străzile înguste sau mai largi din urbea craioveană.

Bibliografie

- Bulat, T.G., *Oltenia dupa harta din Anton Maria del Chiaro*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul I, iunie 1922, nr. 2–3, pp. 149–155.
- Demetrescu, George Mil., *Craiova, moșie a Bassarabilor*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche anul I, ianuarie 1922, nr. 1, p. 16.
- Mircea, Aurel, „*Mahalaua Sârbilor*” din Craiova, în „Arhivele Olteniei”, nr. 37–38, an VII, mai–august 1928, p. 246.
- Nicolăescu-Plopșor, C.S., *Obârșia familiei Aman*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul II, ianuarie–februarie, 1923, nr. 5, p. 8.
- Obedeanu, C.V., *Marile familii românești date de istoricul Sulzer*, în „Arhivele Olteniei”, seria veche, anul II, mai–iunie 1923, nr. 7, p. 195.
- Orman, Gigi, *Din trecutul Craiovei – Cartierul clisurean*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 37–38, an VII, mai–august 1928, p. 216.

